

บทความที่ : 5
Article :

อำนาจและการเมืองของ “ภาษา”

Power and Politics of Language

ศิวัช ศรีโศคางกุล*

Siwach Sripokangkul

* รองศาสตราจารย์ ดร.,กลุ่มวิจัยการบริหารกิจการท้องถิ่นและการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น. E-Mail: siwach1980@hotmail.com
(College of Local Administration, Khon Kaen University.)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นความพยายามที่จะศึกษาอำนาจและการเมืองของสิ่งที่เรียกว่า “ภาษา” โดยต้องการเปรียบเทียบญาณวิทยาที่มองภาษาแตกต่างกันระหว่างสำนักภาษาเชิงปฏิบัติการ และภาษาจากแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม ผู้เขียนได้อาศัยเอกสารจำนวนหนึ่งเพื่อพิจารณามุมมองด้านภาษาผ่านแนวคิดต่าง ๆ ของนักคิดจำนวนหนึ่ง เช่น ชาร์บีโร, ออสติน, โพค็อก, ฮีเดลแมน, ไวท์, คอลนอลลี, พูโกต์, เดอลูซกับโกตตารี, เดอริดา, รອງซีแยร์, เดอมาน ฯลฯ

คำสำคัญ: อำนาจและการเมืองของภาษา; ภาษาเชิงปฏิบัติการ; ภาษาจากแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม

Abstract

This article tried to study power and politics of a thing so called “language” by comparison the different epistemologies between speech act and language of post-structuralism. The author used some documents to consider ideas and concepts from many great thinkers such as Shapiro, Austin, Pocock, Edelman, White, Connolly, Foucault, Deleuze & Guattari, Derrida, Ranciere, De Man etc.

Keywords: Power and Politics of Language; Speech Act; Language of Post-Structuralism

บทนำ

การศึกษาด้านภาษาศาสตร์จากหลากหลายสำนักมักมองข้าม/ไม่ให้ความสำคัญกับบทบาทของภาษา โดยอาจมองว่า ภาษาเป็นเพียงภาพสะท้อนต่อโลกวัตถุ รวมถึงมองภาษาเป็นสิ่งที่เฉื่อยชา (passive) ที่องค์ประธาน (subject) สามารถสร้าง สื่อสาร และควบคุมได้² บทความนี้ ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นเป็นอย่างอื่นที่แตกต่างไปจากทัศนะดังกล่าว โดยเน้นทำความเข้าใจผ่านญาณวิทยา 2 สำนักคือสำนักภาษาเชิงปฏิบัติการ (speech act) และภาษาจากแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralism) อย่างไรก็ตาม การตั้งคำถามกับปัญหาเรื่องสถานภาพ (status) ในความเป็นปัจเจกบุคคลของผู้เขียนในบทความนี้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะบทความดังกล่าวหาใช่มาจากความคิดริเริ่มของผู้เขียนไม่ หากแต่เป็นเรื่องที่ผู้เขียนถูกพลัดหลงเข้าไปสู่โลกแห่งความสลับซับซ้อนต่อมุมมองของภาษาที่แตกต่างกันไป³ ผู้เขียนทำหน้าที่เพียงไม่ปกปิดญาณวิทยา 2 สำนักที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของภาษา⁴ นั่นคือภาษาเชิง

² ยกตัวอย่างเช่นสำนักประจักษ์นิยม (Empiricism) ที่มองภาษาเป็นเพียงภาพสะท้อนที่แม่นยำให้กับโลกวัตถุ รวมถึง ภาษาที่มีความโปร่งใส หรือ สำนักปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ที่ยังเชื่อเรื่องอภิปรัชญาของการปรากฏ (metaphysics of presence) ต่อกฎเกณฑ์/แก่น ที่เราต้องใช้จิตสำนึกเข้าไปสัมผัสและให้ความหมายของการคงอยู่ โดยภาษาเป็นเพียงเครื่องมือในการให้ความหมายขององค์ประธานเท่านั้น (Derrida, 1982: 320) ไม่ต่างจากสำนักมนุษยวิธี (Ethnomethodology) ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการโลกทางสังคมขององค์ประธาน ทั้งในภาวะปกติ/ไม่ปกติ โดยภาษาเป็นภาพสะท้อนของการจัดการนั้น ในขณะที่สำนักมาร์กซิสม์ (Marxism) มองภาษาเป็นเครื่องมือที่ถูกกำหนดโดยชนชั้นผู้ขูดรีด (exploiter) ฯลฯ ดังนั้น ญาณวิทยาเหล่านี้ต่างมองภาษาเป็นสิ่งที่เฉื่อยชา (passive) และเป็นเพียงเครื่องมือ รวมถึง ภาพสะท้อนเพียงเท่านั้น

³ การเปิดบทนำเช่นนี้ ผู้เขียนได้รับอิทธิพลจากมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ผู้เขียนพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพผู้เขียน (author status) ใน Foucault (1977a:104)

⁴ การใช้คำว่า “ไม่ปกปิด” สำหรับผู้เขียน เป็นการชี้ให้เห็นถึงการคงอยู่เรื่องความสำคัญของภาษาในมุมมองของ 2 สำนักดังกล่าวมีอยู่ทุกหนแห่ง แต่ถ่วงน้ำหนักหลักในการศึกษารัฐศาสตร์ปกปิด/

ปฏิบัติการและแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม โดยจะชี้ถึงรอยแยกในการมองภาษาที่แตกต่างกันของ 2 สำนักดังกล่าว

สุนทรียสนทนา รอยแยกทางญาณวิทยา

ไมเคิล ชาร์ปิโร (Michael Shapiro, 1984: 3-4) ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของภาษาเชิงปฏิบัติการ กับ ภาษาของกลุ่มสัญญาวิทยาและกลุ่มหลังโครงสร้างนิยมไว้ว่า “ภาษาเชิงปฏิบัติการให้ความสำคัญกับบริบทของการกระทำ (context of action) ที่เกี่ยวข้องกับการเปล่งเสียงที่มีความหมาย แต่กลุ่มสัญญาวิทยาและหลังโครงสร้างนิยมให้ความสำคัญกับระบบภาษาในฐานะการปิดพลัง/การเล่นของความแตกต่างและความสัมพันธ์ที่บริสุทธิ์ของรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์” นอกจากนี้ กลุ่มแรกให้ความสำคัญกับภาคปฏิบัติของการพูด (speech practices) ในขณะที่กลุ่มหลังให้ความสำคัญกับ ภาคปฏิบัติการของการเขียน (writing practices) จากภาพกว้าง ๆ ดังกล่าวนี ผู้เขียนจะทำให้ชัดเจนขึ้นเพื่อเห็นรอยแยกที่สำคัญทางญาณวิทยา

สำหรับแนววิเคราะห์ภาษาเชิงปฏิบัติการ จอห์น ออสติน (John Austin, 1961) เคยศึกษา “การแก้ตัว” เพื่อดูว่าลักษณะที่ผิดปกติดูกทำให้เป็นปกติสังคมได้อย่างไร (p.179-180) โดยออสตินมองว่าภาษาเป็นเรื่องของการใช้ ซึ่งเป็นเรื่องของการกระทำ ไม่ใช่ภาพสะท้อนของโลกวัตถุแต่อย่างใด และ แม้ในบริบทเดียวกัน แต่การใช้ภาษาที่แตกต่างกัน ย่อมแสดงถึงเจตนา/ความตั้งใจของผู้ใช้ที่แตกต่างกัน จึงทำให้ความหมายแตกต่างกันไป เช่นตัวอย่าง การยิงลา “โดยเข้าใจผิด” หรือ “โดยอุบัติเหตุ” (p.185) หรือกรณีการแก้ตัวเรื่องการเปิดน้ำร้อนทำให้คนตาย (p.196) หรือกรณีการเล่นคำระหว่างการเหยียบหอยทากและความชุ่มซำ (p.199) แนววิเคราะห์ภาษาเช่นนี้ จึงให้ความสำคัญกับการใช้กริยาวิเศษณ์ (adverb) เป็นอย่างมาก เพราะเป็นการแสดงออกถึงเจตนา/ความตั้งใจที่เกี่ยวข้องกับบริบทนั้น ๆ นอกจากนี้ ออสตินยังให้ความสำคัญกับการพิจารณา “จิตสำนึก” ของผู้พูด โดยค้นหว่า เราควรพูดอะไร ควรพูดเมื่อไร และควรพูดทำไม และอะไร เป็นสิ่งที่ทำให้เราควรหมายถึงเช่นนั้น (p.181)

กดทับ ไม่ให้องค์ความรู้ดังกล่าวปลดแอกออกมา เพื่อที่จะได้ไม่ไปสั่นคลอนองค์ความรู้เดิมเสียมากกว่า

กล่าวคือ การจะทำให้ภาษาปฏิบัติการมุ่งหวังให้เกิด “การกระทำ” จากการสื่อสาร จึงต้องประกอบด้วย “เจตนา/ความตั้งใจที่แท้จริง” ของผู้สื่อสาร, การใช้ “กฎเกณฑ์ของภาษา” อย่างถูกต้อง เพื่อไม่ให้ความหมายเบี่ยงเบนไป และ “ความสัมพันธ์กับบริบท” โดยผู้เขียนจะชี้ถึงรายละเอียดและข้อจำกัดแต่ละประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การมุ่งหวังให้เกิดการกระทำ

การมองภาษาในฐานะที่เป็นการกระทำ ไม่มีนักคิดคนใดทั้งจาก 2 สำนัก ปฏิเสธ ไม่ว่าการกระทำจะเป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรม การเขียน (writing) รวมถึง คำสั่งของคำ (order-words) ยังรวมถึงที่ โพค็อก (Pocock, 1973:38) ตระหนักถึงภาษาที่เป็นเรื่องของการกระทำ (performative) มากกว่าการพรรณนา (descriptive)⁵ และรวมถึง ไวท์ (White, 1987) ดังตัวอย่างของเนื้อหาใน รัฐธรรมนูญอเมริกา ที่มองศัพท์ “deliberate” ว่าภาษาเรียกร้องให้เรากระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่ง มิใช่เพื่อกฎนิยาม อย่างไรก็ตาม การพิจารณาการกระทำในที่นี้ จะ นำประเด็น “ความเป็นการเมือง” ที่มีอาณาบริเวณที่แตกต่างกันเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ตัวอย่างของสำนักภาษาเชิงปฏิบัติการ คืออีเดลแมน (Edelman, 1977) รวมถึง โพค็อก ก่อนข้างจะแตกต่างจากกลุ่มหลังโครงสร้างนิยมคือฟูโกต์ (Foucault) และเดอลูซกับกัตตารี (Deleuze and Guattari) ดังตัวอย่างของกลุ่มแรก เช่น อีเดลแมนที่มองการใช้ภาษาทางการเมืองเป็นการใช้ศัพท์ทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็น คำว่าประชาธิปไตย เผด็จการ คอมมิวนิสต์ การกดขี่ ฯลฯ ที่ถูกนำเข้ามาใช้ในอาชีพ/ บทบาทตนเองเพื่อประทับตราการกระทำของผู้อื่น ซึ่งเป็นการใช้ภาษาเชิงยุทธศาสตร์ (strategic use of language) เพื่อให้การทำอาชีพ/บทบาทตนเองบรรลุเป้าหมาย หรือตัวอย่างของโพค็อก ที่โยงภาษาการเมืองเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างภาพในการรับรู้ โดยโพค็อก กล่าวถึงการใช้ภาษาเพื่อเป็นการแปรรูปลักษณ์ต่าง ๆ ให้เป็นอย่างที่เราต้องการ เช่น กรณีการเปลี่ยนสีชาร์จากผู้ปกครอง เป็นทราชาห์ เพื่อนำไปสู่ บทบาทของการกระทำหรือการสร้างภาพความชอบธรรมในการฆ่าของบรูตัส ยังรวมถึง

⁵ โปรดพิจารณาต้นฉบับภาษาอังกฤษดังนี้ “.....which it must be remembered is performative rather than descriptive.” (Pocock, 1973: 38)

เพื่อโน้มน้าวให้ผู้อื่นเชื่อสอดคล้องกับเรา นั้นยังหมายถึงการสร้าง “เสียงส่วนใหญ่”⁶ ตลอดจน การช่วงชิงในการใช้ภาษาระหว่างการกบฏ (rebel) กับ การลุกขึ้นสู้ (uprising) จากบทความของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (Chaiwat Satha-Anand, 2006) ที่ชี้ให้เห็นถึงการช่วงชิงการสร้างคำระหว่างรัฐกับชาวบ้านจากกรณีขงญอที่นราธิวาส เมื่อปี 1948⁷ เป็นที่น่าสังเกตคือ นักคิดกลุ่มแรกข้างต้นยังยกตัวอย่างภาษาในฐานะเป็นการสื่อสาร ไม่ว่าจะสื่อสารกับตนเองหรือสื่อสารกับผู้อื่นก็ตาม แต่แตกต่างกับ เดอลูซกับกอตตารี (1987: 79) ที่มองว่า ภาษาไม่ใช่การสื่อสารและชี้แจงข้อมูล (information) แต่เป็นการส่งต่อคำสั่งของคำ (transmission of order-words) รอยแยกสำคัญที่ผู้เขียนต้องการชี้คือ ความแตกต่างระหว่างการกระทำของ *ภาษาของการเมือง* กับการกระทำของ *การเมืองของภาษา* โดยภาษาของการเมืองในกลุ่มแรก เป็นการช่วงชิงการใช้ภาษาที่รายล้อมอยู่ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการประทับตราว่าเป็นทราชาญ์, ความเป็นประชาธิปไตย, การพูดถึงเสียงข้างมาก, การกล่าวถึงกบฏ, การเรียกร้องผลประโยชน์ ฯลฯ ในขณะที่กลุ่มหลัง หากพูโกต์เคยกล่าวว่าอำนาจมีอยู่ทุกแห่งหน เดอลูซกับกอตตารีก็กล่าวเช่นกันว่าภาษามีทุกแห่งหน⁸ เพราะการเมืองของภาษาจะดำรงตนในประเด็นทางการเมืองเหมือนนักคิดกลุ่มแรกก็ได้ เช่นรวมถึง ที่รองชีแยร์(Ranciere, 1999: 39) กล่าวถึง การกระทำของภาษาใน

⁶ ประเด็นนี้ ผู้เขียนไม่ได้แย้งกับโพค็อก แต่นำเสนอมุมมองให้ชัดเจนขึ้นในเรื่องการมองเสียงส่วนใหญ่และเสียงส่วนน้อย (majority –minority) เพราะเดอลูซกับกอตตารี ชี้ให้เห็นว่า มันไม่ใช่เป็นเรื่องของจำนวน แต่เป็นเรื่องมาตรฐาน (standard) ฉะนั้น เรามีแต่ “กำลังจะเป็นส่วนน้อย” (becoming minority) ที่ถูกมาตรฐานหลักทำให้เบี่ยงเบนออกไป (Deleuze & Guattari, 1987: 101)

⁷ สำหรับนักคิดดังกล่าวที่ผู้เขียนยกตัวอย่างมา ผู้เขียนพิจารณาแค่บทความที่อ้างอิง ผู้เขียนไม่ได้หมายถึงตัวตนในการมองการเมืองของพวกเขา

⁸ โพรตพิจารณาต้นฉบับภาษาอังกฤษทั้งหมดดังนี้ “There are variables of expression that establish a relation between language and the outside, but precisely because they are immanent to language.” (Deleuze & Guattari, 1987: 81)

การระบุ/แปรรูป เช่น ทันทิเมื่อกลุ่มคนถูกระบุว่าเป็นชนชั้นกรรมาชีพ คนกลุ่มนี้ก็เป็นส่วนที่ไม่เป็นส่วนในสังคมฝรั่งเศสช่วงศตวรรษที่ 19 หรือ จะไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมืองเหมือนนักคิดกลุ่มแรกก็ได้ เพราะการเมืองของภาษาเป็น *ความรุนแรงที่เราเข้าไปจัดระบบระเบียบต่างๆในรูปของวาทกรรม (discourse) หรือการแปรรูปสภาวะ(incorporeal transformation)* โดยการกระทำดังกล่าวเป็นการสลาย “ความกำลังจะมา” (becoming) ที่มีต่อสรรพสิ่ง

ทั้งนี้ การจัดระบบระเบียบเป็นการเมืองของภาษาทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดระบบระเบียบเรื่องสี เรื่องสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ฯลฯ ดังตัวอย่างที่เดอลูซกับโกตตารี (1987: 86) ยกตัวอย่างว่า “สีแดง” จริง ๆ แล้ว อาจจะไม่ใช่ “สี” และ ไม่ใช่ “แดง” แต่ “กลายเป็นสีแดง” (becoming red) เพราะการเมืองของภาษาทำหน้าที่แปรรูปสภาวะให้เป็นเช่นนั้น⁹ หรือตัวอย่างของสื่อมวลชน โดยทันทีที่สื่อมวลชนรายงานข่าวการจี้เครื่องบิน เหตุการณ์ในเครื่องบินถูกแปรรูปสภาวะทันที คือ ผู้โดยสารถูกแปรรูปสภาวะกลายเป็นตัวประกัน และเครื่องบินถูกแปรรูปสภาวะเป็นห้องขัง ยังรวมถึงที่ดูคร็อท (Ducrot:80 อ้างในเดอลูซและโกตตารี) ยกตัวอย่างคำพิพากษาของศาลที่แปรรูปสภาวะจากผู้ถูกกล่าวหากลายเป็นผู้กระทำความผิดทันที โดยสรุปสาระสำคัญที่สุดของการเมืองของภาษาอยู่ที่การจัดระบบระเบียบ/การแปรรูปสภาวะนั่นเอง

ประการที่สองความตั้งใจ/เจตนาที่แท้จริง

การมองว่าภาษาเชิงปฏิบัติการที่เป็นเรื่องของความตั้งใจ/เจตนาที่มุ่งหวังให้เกิดการกระทำจากการแปลงเสียง มีข้อจำกัดทางญาณวิทยาเช่นกัน ทั้งนี้ เพราะความเชื่อว่าเราสามารถควบคุมภาษาได้ของไวท์ (White, 1987) รวมถึง ความเชื่อมั่นในความมีเหตุผลขององค์ประธานที่กระทำอะไรต้องเป็นผลมาจากความตั้งใจ/เจตนาที่มุ่งหวังให้เกิดการกระทำ ทั้งนี้ ไวท์แตกต่างจากนักคิดคนอื่น ๆ ที่มองว่า เราเป็นทั้ง

⁹ การแปรรูปสภาวะเป็นการให้คุณสมบัติ(attribute) และมีองค์ประกอบที่สำคัญ (Deleuze & Guattari, 1987: 81) ทั้งความเป็นทันทีทันใด ความฉับพลัน การเกิดขึ้นในเวลาเดียวกันกับการให้คุณสมบัติและการบ่งบอกเวลาที่แม่นยำ(instantaneous, immediate, simultaneous, precisely-dated)

ผู้ใช้และผู้สร้างภาษา (as language users and makers) (p.5) อีกทั้ง ยังกล่าวอีกว่า มีการต่างตอบแทนกัน(reciprocity) ระหว่างภาษาและคุณลักษณะของแต่ละบุคคล โดยไวท์มองว่า ภาษาคือชุดของความคาดหวังร่วมกันและรูปแบบที่ทำให้เราคิดถึงเรา ในฐานะเรา (we) และภาษาสามารถถูกทำให้เปลี่ยนแปลงได้ (p.3)¹⁰ อย่างไรก็ดี รอยแยกทางญาณวิทยา มี 3 ประการหลักด้วยกัน

ประการที่หนึ่ง ความสามารถในการควบคุมภาษาได้หรือแม้ควบคุมไม่ได้ แต่ความหมายย่อมอยู่ที่การใช้ที่ยังต้องเชื่อมโยงกับบริบท ทั้งนี้ ต้องไม่ลืมว่า บริบทมีเรื่องกฎเกณฑ์/ธรรมเนียมของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เราลืมนึกไปว่า การใช้ภาษาไม่ว่าจะอาศัยความหมายสื่อสารในทางใด ย่อมหลีกเลี่ยงพ้นจากคำถามกับสังคมที่เต็มไปด้วยมายาคติและวาทกรรมที่ร่ายล้อมตัวเอง รวมทั้ง หลักร่าง ๆ ในการทำหน้าที่ของวาทกรรม ไม่ว่าจะเป็นหลักของการกีดกัน (exclusion) หลักของการควบคุมจากภายในวาทกรรมเอง(rarefaction) ภาควิปฏิบัติกรของวาทกรรม (discursive practice) พิธีกรรม (ritual) รวมถึง ยุทธศาสตร์ของวาทกรรม (discursive strategies) ฯลฯ ทั้ง ๆ ที่หลักเหล่านี้ บดบังและไม่ได้ทำให้เรามีอิสระเสรีในการคิดและใช้ภาษาแต่อย่างใด

ประการที่สอง การมองว่าภาษาเป็นรูปแบบที่ทำให้เราคิดถึงเราในฐานะ “เรา” เป็นการมองข้าม “การเขียน” ที่สร้างมนุษย์ขึ้น (Derrida ,1976: 9) หรือ มองข้ามอำนาจที่ทำให้เกิดองค์ประธาน จนทำให้เราคิดว่า “เรา” คือ “เรา” โดยฟูโกต์ (1982: 330) ไปไกลกว่าการมองแค่ว่า การตระหนักถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ไม่ใช่แค่ภาษามีส่วนสร้างแบบที่ไวท์มองเท่านั้น แต่ “อำนาจ” ในรูปของวาทกรรมต่างหากที่ยึดเยียดให้เราเป็นปัจเจกบุคคล ผ่านวาทกรรมเรื่ององค์ประธาน โดยอำนาจดังกล่าว ได้ทำให้องค์ประธานสามารถถูกแบ่งได้จากภายในตัวเองและภายนอกทำหน้าที่แบ่งให้ ตัวอย่างเช่น การที่มีสิ่งที่เรียกว่าอาชญากรกับคนดีกำหนด/แบ่งไว้ล่วงหน้า ให้องค์ประธานทำหน้าที่ว่าจะเลือกเช่นไร ฉะนั้น ในเมื่อ องค์ประธานเกิดขึ้นจากวาทกรรม องค์ประธานจึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

¹⁰ โพรตพิจารณาต้นฉบับภาษาอังกฤษทั้งหมดดังนี้ “Our language is the set of shared expectations and common terms that enable us to think of ourselves as a “we” and that language too can be transformed” (White, 1987: 3)

องค์ประธานใหม่ (new subject) สามารถเกิดได้ตลอดเวลา (p.332)¹¹ เราจึงเห็นได้ว่า การที่ “เรา” เป็น “เรา” ได้ มีความสลับซับซ้อนมากกว่าภาษาเพียงเท่านั้น

ประการที่สาม การมองว่าการใช้ภาษาเป็นการแสดงออกจากความตั้งใจ/เจตนา ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการกล่าวอ้างว่า องค์ประธานเป็นผู้มีเหตุผล แต่ปัญหาที่มองว่าองค์ประธานมีเหตุผล ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากเดอริดาในการเป็นการนำเหตุผลตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Logocentrism) และจากฟูโกต์เป็นอย่างมาก อีกทั้ง แม้จะเชื่อว่าองค์ประธานมีเหตุผล แต่เหตุผลแทบไม่ได้เป็นเรื่องสำคัญอะไร เพราะฟูโกต์ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ ว่าใครเป็นคนพูด/คนเขียน เพราะทุกๆ การพูด/เขียนอยู่ภายใต้วาทกรรมที่ร่ายล้อมอยู่ทั้งสิ้น หรืออยู่ภายใต้การเขียน หรือกฎเกณฑ์ของคำ (order-words) ทั้งสิ้น ยิ่งไปกว่านั้น การใช้เหตุผล สำหรับฟูโกต์ (1979: 299-230) เป็นเรื่องที่อันตรายพอสมควร เพราะเหตุผลไม่ทำให้เราสืบเสาะ (investigate) เข้าไปในกระบวนการต่าง ๆ (process) เพียงแค่ทำให้อ้างถึงประเภทของเหตุผลที่ใช้กันในขณะนั้น

ฉะนั้น ตัวอย่างการแก้ตัวในงานของออสติน ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากการอ้างเหตุผลกันไป ๆ มา ๆ ของผู้กระทำผิด เพื่อสร้างความชอบธรรม (justification) ให้กับกระทำความผิดปกติของผู้กระทำผิดในสังคม โดยใช้เหตุผลของตนเองเพื่อที่จะหลุดพ้นจากข้อครหาต่าง ๆ

ประการที่สาม กฎเกณฑ์ของภาษา

แม้ภาษาเชิงปฏิบัติการไม่ได้สนใจในเรื่องความสมบูรณ์และชัดเจนของคำในภาษา แต่สนใจว่าจะนำคำในภาษามาใช้อย่างไร หากแต่ การนำมาใช้ย่อมหลีกเลี่ยง

¹¹ ฟูโกต์เคยกล่าวถึงเป้าหมายสูงสุดของเขาว่า “เราควรสนับสนุนรูปแบบใหม่ๆ ของความเป็นองค์ประธานผ่านการปฏิเสธชุดของการทำให้เป็นปัจเจกบุคคล ที่ยึดเหนี่ยวกับเรามาตลอดหลายศตวรรษที่ผ่านมา” (Foucault, 1982:336)

ไม่ได้ในการใช้ภาษาให้ถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึง การเรียงประโยคที่ถูกต้อง ให้ตรงความหมายต่อเจตนา เพื่อไม่ให้ความหมายบิดเบือนไป¹²

แต่หากมองเรื่องความสมบูรณ์และความชัดเจนของคำ จะเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับเดอริดา เพราะเขามองว่าภาษามีความไม่ชัดเจน เราจึงต้องกระทำซ้ำ ๆ และอ้างอิงกันตลอด (iterability and citationality) ทั้งนี้ นักคิดเช่นโพค็อก (p.29) กล่าวอย่างชัดเจนว่า ภาษาเป็นสิ่งที่เรารับรู้มาจากการตกตะกอน(sedimentation) และ กระบวนการเป็นสถาบัน (institutionalization) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่มีมาก่อนแล้ว (structure of givens) อีกทั้ง ภาษาเป็นสิ่งที่ควบคุมไม่ได้และยากที่เราจะไปผูกขาด (p.33)¹³ รวมถึง เดอลูซกับโกลตารี (1987: 79) ที่มองภาษาเป็นชุดของคำสั่งของคำทั้งหมด (language is the set of all order-words) แต่หากเสริมต่อคือ ที่เรา “ดูเหมือน” จะควบคุมได้/ผูกขาดภาษาได้ เพราะการเขียน รวมถึง วากรรมสร้าง “ความเป็นไปได้” ให้ดูเหมือนเป็นเช่นนั้นเสียมากกว่า และ การค้นหามุมมองสำคัญของนักคิดที่มีต่อภาษา คงเป็นเรื่องที่ไม่ยุติธรรมต่อพวกเขา หากเราไม่ตั้งคำถามกับ “การขัดขืน”(resistance) ในมุมมองต่อภาษาของพวกเขา

สำหรับผู้เขียน การนำเสนอการต่อต้านขัดขืน มิใช่เป็นการลุกฮือเดินขบวนต่อต้านการใช้และบทบาทของภาษาที่มีอิทธิพลต่อโลกทางสังคมตนเอง¹⁴ แต่หาก

¹² การกล่าวเช่นนี้ ผู้เขียนยังไม่ไปถึงและไม่ได้หมายรวมถึงวิตเคนส์ไนด์ เพราะเขามีการ “ตอบโต้” กับกฎหมายของภาษา เช่นการเสนอให้มีการสลบคำในการจัดวางประโยคซึ่งเป็นการต่อสู้ชนิดหนึ่งกับอำนาจในภาษา

¹³ โปรดพิจารณาต้นฉบับภาษาอังกฤษทั้งหมดดังนี้ “Language is an effective medium for political communication and action ,on this interpretation, not because it is neutral but because it is relatively uncontrollable and so hard to monopolize.” (p.33)

¹⁴ อย่างไรก็ตาม การขัดขืนประเภทนี้ เราสามารถพบได้จำนวนมากจากงาน “สภาวะหลังอาณานิคม” เป็นส่วนใหญ่ เช่น John Marx ได้บรรยายถึงความพยายามของหลายๆประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษในแอฟริกาที่พยายามปฏิเสธการใช้ภาษาอังกฤษ และยกตัวอย่างประเทศเคนย่า ที่มีความพยายามละทิ้งภาคภาษาอังกฤษออกไป รวมถึง ปฏิเสธวรรณกรรมในยุคอาณานิคมแต่ร่างใหม่ (revise) ตามสำนวนตัวเอง อีกทั้ง ประเด็นเรื่องการเป็นภาษาแม่ เดอลูซกับโกลตารี

กล่าวแบบฟูโกต์ (1982: 329-330) ที่ว่า “ที่ใดมีอำนาจที่นั่นย่อมมีการขัดขืน” ดังนั้น เพื่อที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ทางอำนาจ เราควรต้องเข้าใจถึงรูปแบบของการขัดขืน เพื่อพยายามที่จะสลาย (dissociate) ความรู้ครอบงำบางอย่าง โดยเป้าหมายสำคัญของการขัดขืนเป็นเรื่องผลกระทบทางอำนาจ (power effect) ที่สำคัญไปกว่านั้น การขัดขืนจำเป็นต้องเชื่อมโยงไปที่สาเหตุต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการจัดระเบียบสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้ (knowledge) ความสามารถ (competence) คุณสมบัติ (qualification) และอภิสิทธิ์ของความรู้ (privileges of knowledge) ผู้เขียนแบ่งมุมมองการขัดขืนในที่นี้ มี 3 ประการด้วยกัน

ประการแรก การขัดขืนต่อความเป็นกลางของภาษา

การแยกคู่ตรงข้ามระหว่าง “ข้อเท็จจริง” กับ “คุณค่า” ไม่ว่าข้อเท็จจริงจะเป็นการพรรณนา (description) หรือบรรยายในสิ่งที่เราคิดว่าหยุดนิ่ง (constative) ในความหมายของออสตินก็ตาม คอนนอลลี (Connolly, 1983: 22-23) เห็นว่า การพรรณนาไม่สามารถปลอดจากเรื่องคุณค่าได้เพราะการพรรณนาย่อมเป็นการ “ให้คุณสมบัติ” จาก “จุดที่เหนือกว่า” ของผลประโยชน์/เป้าหมายและมาตรฐานที่แน่นอน โดยการให้คุณสมบัติย่อมเป็นเรื่องของการใส่คุณค่า (ascribe a value) ไปในตัวด้วยเสมอ¹⁵ ฉะนั้น ข้อเท็จจริงจึงเคลือบไว้ด้วยคุณค่าเสมอ อีกทั้ง การพรรณนาก็เป็นการจัดระบบระเบียบอย่างหนึ่ง ในความหมายของฟูโกต์ เพราะเป็น

กล่าวอย่างน่าสนใจว่า เราไม่มีภาษาแม่ แต่เรามีแค่ภาษาที่ครอบงำ เพราะอำนาจได้ทำให้เกิดภาษาที่ครอบงำ (dominant language) ในช่วงเวลาหนึ่งๆ (p.101) :โปรดพิจารณา John Marx, “Postcolonial literature and The Western literary canon,” ใน *The Cambridge Companion to Postcolonial Literary Studies* edited by Neil Lazarus (Cambridge University Press, 2004)

¹⁵ โปรดพิจารณาต้นฉบับภาษาอังกฤษดังนี้ “A description does not refer to data or elements that are bound together merely on the basis of similarities adhering in them, but to describe is to characterize a situation from a vantage point of certain interests, purposes, or standards” (p.23)

การทำความเข้าใจความรุนแรงต่อสรรพสิ่ง (1970: 67) หรือการแปรรูปรสภาวะในความหมายของ เดอลูซกับโกตตารี

ประการที่สอง การขัดขืนต่อความคิดเรื่อง ‘มโนทัศน์’ (concept)

ความพยายามในการทำให้มโนทัศน์มีความหมายที่แน่นอน/มีนิยามเชิงปฏิบัติการ (operationalism) เพื่อใช้ในการจัดระบบระเบียบความหมาย อีกด้านหนึ่ง กลับกลายเป็น การจำกัดขอบเขตและปิดกั้นความหมายที่ “กำลังจะมา” (becoming) รวมถึง จำกัดการเคลื่อนไหวของไรท์โซม¹⁶ ในความหมายของเดอลูซกับโกตตารี หรือ การบิดพลิ้ว/การเล่นของความแตกต่าง (differance)¹⁷ ในความหมายของเดอริดา การยกตัวอย่างของไวท์ในมโนทัศน์เศรษฐศาสตร์ร่วมสมัย (contemporary economy) เป็นตัวอย่างที่ค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ ไวท์ (p.8) มองว่า มโนทัศน์ดังกล่าวมาพร้อมกับ “อำนาจ” และ “นัยยะทางวัฒนธรรม” เพราะไวท์มองว่า มโนทัศน์ของเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัยที่อธิบายความรู้ตามหลักการที่ชัดเจน/แน่นอน และกล่าวเป็นเสียงเดียว (paraphrase) ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายตามหลักอุปสงค์ อุปทาน ประสิทธิภาพ ฯลฯ เพื่อต้องการความแน่นอนหรือเพื่อสลาย “ความเป็นการเมือง” ออกไปหากกล่าวแบบคอลลอนอลลี หรือ ทำให้ความรู้อื่นเป็นความรู้ที่ถูกกดทับ (subjugated power) ในมุมมองฟูโกต์ ไวท์มองว่า เราไม่ได้ยอมรับอำนาจความรู้ผ่านภาษาเท่านั้น หากแต่ยังเป็น การยอมรับนัยยะทางวัฒนธรรม และทำให้เราตกไปสู่ในเกมของภาษาในความรู้เหล่านี้ หรือ การทำให้

¹⁶ ทั้งคู่กล่าวเรื่องไรท์โซม (rhizome) โดยเปรียบเปรยเสมือนว่าเหมือนพืชที่ไม่มีราก สามารถจะเคลื่อนย้ายไปได้ทุกที่ โดยมีอิสระตราบที่จะไปเรื่อยๆ ไม่มีโครงสร้าง ไม่มีศูนย์กลาง ไม่มีชายขอบ และที่สำคัญ เราไม่สามารถไปจัดประเภท/กำหนดใดๆกับไรท์โซมได้

¹⁷ เดอริดา(1976: 23) นิยามคำว่า differance ไว้ว่า “an economic concept designating the production of differing/deferring.”

ความรู้เหล่านี้¹⁸ เป็นความจริง / เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน และหากกล่าวแบบฟูโกต์คือ เพื่อให้เราไม่ตั้งคำถามกับความรู้ดังกล่าว นี่เป็นเทคโนโลยีสูงสุดของอำนาจ

การขัดขืนต่อการทำให้มโนทัศน์เป็นเรื่องชัดเจน จะเห็นว่าคอนนอลลีเสนอให้มองชุดของกลุ่มมโนทัศน์ (cluster concept) ที่เป็นขอบเขตที่กว้าง ๆ (broad range) ไม่ว่าจะเป็นมโนทัศน์เรื่อง การเมือง เศรษฐกิจ ประชาธิปไตย ฯลฯ ทำนองเดียวกับที่ เดอลูซกับกอตตารี (1994: 19-21) มองว่า การทำความเข้าใจในมโนทัศน์ควรเข้าใจว่า ทุก ๆ มโนทัศน์สามารถขยายได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและสามารถถูกสร้าง/ไม่ถูกสร้างได้ อีกทั้ง มีความหลากหลายไปด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อยู่ในตัวมโนทัศน์เอง โดยส่วนประกอบต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ (relative) และความเหลื่อมล้ำกัน (overlap) ที่สำคัญ มโนทัศน์ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (variable) ดังนั้นการมองเช่นนี้เป็นการทำให้ภาษามีชีวิตชีวาสามารถที่จะสลายเส้นแบ่งและร่างเส้นแบ่งใหม่ได้เสมอ ไม่ต่างกับที่คอนนอลลี (p.40) กล่าวถึงการช่วงชิงในการให้ความหมาย (contestability) ซึ่งไม่จำเป็นอย่างยั้งที่ต้องหาข้อสรุปให้ได้ หากแต่ต้องเปิดพื้นที่ให้ความไม่ลงรอย (disagreement) ในภาษาแบบรองชีแยร์ให้เกิดขึ้น

ในขณะที่การขัดขืนของไวท์ยังเป็นเรื่องที่ค่อนข้างน่าขบคิด เพราะ ไวท์ (p.7) กล่าวว่า การใช้มโนทัศน์ควรจำกัดอยู่แค่เรื่องราววิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ แต่หากเป็นเรื่องการเมือง ภาษาและกฎหมาย ควรระมัดระวังการใช้มโนทัศน์ โดยเฉพาะเรื่องกฎหมาย ไวท์มองว่ากฎหมายควรเป็น “ระบบของความหมาย” เพราะเปิดพื้นที่ให้เราทำอะไรได้มากกว่าแค่เรื่องระเบียบ/คำสั่ง การมองเรื่องการเมือง ภาษาและกฎหมายควรเป็นการมองแบบเปิดกว้าง (literary) กล่าวคือ เป็นวิถีคิดแบบเปิดกว้างให้เราสัมผัสสัมพันธ์กับแนวคิดต่างๆ (p.13) เพื่อให้เห็นถึงการใช้ภาษาที่มีข้อจำกัดทั้งการคงอยู่ของเราและการคงอยู่ของผู้อื่น (p.16) ฉะนั้นแล้ว การใช้มโนทัศน์แบบเปิดกว้าง จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้ตัวเองเข้าไปให้ความหมายกับมโนทัศน์ เพราะไวท์มองว่าเรื่องส่วนตัวย่อมสัมพันธ์กับเรื่องทางสังคมอยู่แล้ว ความคิดของไวท์จึงเป็น ‘conceptual persona’ ในความหมายของเดอลูซ (1994:

¹⁸ ผู้เขียนคิดว่าการใช้ภาษาเชิงเศรษฐศาสตร์เช่นนี้ มันไม่ใช่แค่ “การอธิบาย” แต่ยังคงเป็นการ “สร้างความชอบธรรม” ให้กับระบบความรู้ที่ดำรงอยู่

77) ที่เป็นรูปแบบของความคิด ที่เราสามารถใช้ความคิดของเราในการมีส่วนร่วมและสร้างมนทัศน์ขึ้นมา

จะเห็นได้ว่า ด้านหนึ่ง ไวท์ยังยอมรับ “ความจริง” ในเรื่องวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ โดยพยายามจะไม่ไปยุ่งกับเรื่องราวเหล่านี้ ทั้ง ๆ ที่เอาเข้าจริง ๆ แล้ว เรื่องราวเหล่านี้ เป็น “แหล่งอำนาจ” ที่สำคัญในสังคม และเป็นเรื่อง “ในความจริง” ตามความคิดของฟูโกต์ และแม้การขัดขึ้นของไวท์จะมองความเป็นส่วนตัวเช่น “มนทัศน์ของฉันที่มีต่อ.. การเมือง” “มนทัศน์ของฉันที่มีต่อ...กฎหมาย”(p.6) ฯลฯ จะเป็นการสั่นคลอนกับมนทัศน์หลักที่ครอบงำอยู่ แต่ไวท์ยังอยู่ในญาณวิทยาแบบปรากฏการณ์วิทยา ที่ให้จิตสำนึกตีความหมายสิ่งต่าง ๆ จากความเป็นองค์ประธานของตัวเอง รวมถึง ความคิดของคอนนอลลี ที่ยังเป็นการให้มนทัศน์มีการช่วงชิงความหมายกันและกัน แต่หากคิดแบบฟูโกต์ คือเราจะไม่รื้อในการเข้าไปตั้งคำถามอย่างจริงจังและขุดคุ้ยไปให้เห็นถึงทุกที่ของการเคลื่อนไหว/รอยแยกในประวัติศาสตร์ของมนทัศน์ เพื่อเห็นถึงความไม่ต่อเนื่องดังกล่าวและเพื่อปลดปล่อยความรู้ที่ถูกกดทับไว้ หรือเรียกว่ากระทำการวางศาวิทยาต่อมนทัศน์ (genealogy) ซึ่งเป็นการกระทำที่แตกต่างจากไวท์และคอนนอลลีโดยสิ้นเชิง

ประการที่สาม การขัดขึ้นต่อบทบาทของการใช้ภาษา

การขัดขึ้นต่อการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของโพค็อก (p.39) น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเพื่อที่จะให้เราระงับการรู้ถึงการใช้ภาษา โดยการเปลี่ยนมุมมองของเราต่อการเรียกผู้อื่น กล่าวคือ เป็นการระมัดระวังการใช้ ไม่ให้ภาษาเป็นการระบุภาพตัวแทนซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของผู้คนต่างๆ เช่น ควรระวัง การใช้คำว่า พวกเรา (we) หรือ พวกเขา (they)

ในขณะที่การต่อต้านในระดับที่เข้มข้นขึ้น น่าจะเป็นการต่อต้านของเดอลูซกับโกตตารี (1987: 99) โดยทั้งคู่ ใช้คำว่า การแสดงออกที่ผิดไปจากแบบแผน (atypical expression) โดยให้ใช้หลักไวยากรณ์และหลักการจัดเรียงประโยคในทางที่ผิด (agrammatical /asemantic) ทั้งนี้ ผู้เขียนคิดว่า ยิ่งความเป็นไวยากรณ์ทางภาษามีความละเอียดและกฎเกณฑ์มากเท่าไร ยิ่งเป็นเครื่องมือที่ทรงอำนาจในการกีดกันผู้คนไม่ให้เข้ามาเรียนรู้มากขึ้น แต่หากตั้งใจที่จะเรียนรู้ ผู้คน จะต้องทำร่างกายให้ “เชื่อง” ที่สุด เพื่อที่จะถูกพูด/ผลิตซ้ำจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของไวยากรณ์ได้เสมอ

การกระทำข้างต้นของเดอลูซกับโกตตารีเป็นการสลาย/ลากเส้นแบ่งใหม่ของภาษา และเป็นการเล่นบทบาทเหมือนกล้ำเนื้อที่ที่ยึดได้หดได้ (tensor)¹⁹ หรือที่ฟูโกต์ เรียกว่า เป็นการทำให้ภาษามีความไม่ต่อเนื่อง (discontinuity) และที่....²⁰ รวมถึง เดอลูซกับโกตตารี ยังเสนอให้ขัดขึ้นโดย “พูดติดอ่าง” เพื่อให้ภาษามีความสะดุด (p.98) สำหรับทั้งคู่แล้ว ภาษาขับเคลื่อนด้วยการสลาย/ลากเส้นแบ่งใหม่เสมอ ภาษา ไม่ได้เป็นภาพสะท้อนของโลกวัตถุและหยุดนิ่งเป็นอันขาด

ประการที่สี่ ความสัมพันธ์กับบริบท

ความหมายในการใช้ภาษาเชิงปฏิบัติการที่ย่อมขึ้นอยู่กับบริบท ฉะนั้น ความตั้งใจในการนำไปสู่การกระทำที่ชัดเจน เราย่อมคาดหวังการมีบริบทที่แน่นอน อีกทั้ง คาดหวังถึงขอบข่ายระยะเวลาที่แน่นอน รวมถึง คาดหวังว่าจะไม่มีคนมาแทรกแซง (obtruder) และคาดหวังว่าจะไม่มีการอ้างคำพูดจากผู้อื่นนอกบริบทเข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาสำคัญหากมองแบบสแตนเลย์ ฟิช (Stanley Fish) คือแม้ ความหมายจะเป็นเรื่องของบริบท แต่บริบทก็ไม่ได้มีความชัดเจนในตัวเอง เราจึงต้องอาศัยการตีความเข้ามาช่วย อีกทั้ง เดอริดา(1982: 310-311) เสริมว่า บริบทเป็นสิ่งที่ไม่เคยถูกกำหนดได้โดยเด็ดขาด (absolutely determinable) และชี้ว่า หากเรามอง การติดต่อสื่อสารในความหมายที่เคร่งครัดว่าเป็นการส่งต่อความหมาย (transmission of meaning) ที่มีผู้ส่งสาร, ผู้รับสารและบริบทที่แน่ชัดเท่านั้น ในที่นี้ จึงไม่มีที่ว่างให้ “การเขียน” ทั้ง ๆ ที่การเขียนเป็นรูปแบบของการสื่อสาร (means of communication) ที่ทรงพลังและสามารถแผ่ขยาย (extend) ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

สำหรับเดอริดา (p.317) แล้ว การเขียนเป็นพลังในการแตกหักกับบริบท ของตนเอง (force of breaking with its context) อีกทั้ง การเขียนเป็นสิ่งที่เข้าใจ

¹⁹ โพรตพิจารณาต้นฉบับภาษาอังกฤษทั้งหมดดังนี้ “The atypical expression constitutes a cutting edge of deterritorialization of language, it plays the role of *tensor*” (Deleuze & Guattari, 1987: 99)

²⁰ การใช้ ‘และ’ ของผู้เขียน อาจจะเป็นการใช้คำที่ฟุ่มเฟือย ซึ่งผู้เขียนไม่ปฏิเสธ เพราะผู้เขียนมีเจตนาให้เกิดการไหลเวียนของความ ‘กำลังจะมา’ ในความหมายของเดอลูซกับโกตตารี ที่กล่าวถึงการไหล and...and... ทำให้เกิดการไหลเวียนอย่างต่อเนื่อง (continuous variation) (Deleuze & Guattari, 1987: 99)

ได้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีการปรากฏตัวของผู้อ่านที่ถูกกำหนดไว้แล้ว การเขียนสามารถถูกอ่านจากคนที่ปรากฏทั้งหลายอย่างซ้ำ ๆ ได้ โดยไม่สำคัญว่าผู้เขียนจะยังคงปรากฏหรือตายไปแล้ว (p.315)

ผู้เขียนคิดว่า เดอริดาได้เปิดกว้างการรับรู้การมองการติดต่อสื่อสารได้อย่างลุ่มลึก หากนำความคิดของรองซีแยร์ (Ranciere, 2004) เข้ามามองบทบาทของการเขียนและตัวบท น่าจะทำให้สิ่งที่เดอริดากล่าวไว้มีความน่าสนใจมากขึ้น

รองซีแยร์ได้กล่าวถึงการเขียนในรูปแบบหนึ่งคือ วรรณกรรม รองซีแยร์ย้ำอย่างชัดเจนว่า ภาษาของวรรณกรรมเป็นสิ่งที่แตกต่างจากภาษาในเชิงปฏิบัติการ (speech act) เพราะภาษาในเชิงปฏิบัติการมีนัยยะของความหมายและผู้สื่อสารที่แน่ชัด (p.16) หากแต่ในวรรณกรรม ความหมายไม่ได้เป็นความสัมพันธ์จากความตั้งใจของผู้หนึ่งที่มีต่อผู้อื่น (p.17) รวมถึง หากเรากล่าวถึง การใช้เสียง อาจจะมี ความแตกต่างทั้งระดับเสียงและระดับน้ำเสียง แต่การเขียนเป็น “อักษรเจียบ” และอักษรเจียบในวรรณกรรม ไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าใครควรเป็นผู้อ่านหรือไม่ได้ระบุอย่างชัดเจนว่าวรรณกรรมกำลังพูดกับใคร หากแต่ใครก็ตาม จะมาพูดกับวรรณกรรมก็ได้ (p.14)²¹ การเมืองของวรรณกรรมในความหมายของรองซีแยร์ (p.10) เป็นวรรณกรรมในฐานะที่มีผลต่อระบบการรับรู้และกำหนดการมองโลกทางสังคมของผู้อ่าน ฉะนั้น วรรณกรรมไม่ได้เป็นสิ่งที่นิ่งเฉยและไร้เดียงสา หากแต่ทำหน้าที่สลายความคุ้นเคยในการมองโลกของเราและทำลายระบอบความจริงที่เราถือนั่นอยู่ให้สั่นคลอน สำหรับการทำความเข้าใจในวรรณกรรม ผู้เขียนคิดว่า การให้คำนิยามของเดอริดา (1992) ค่อนข้างจะชัดเจนที่สุด²² ทั้งนี้ การกำเนิดของวรรณกรรม ในฐานะ

²¹ โปรตพิจารณาต้นฉบับภาษาอังกฤษทั้งหมดดังนี้ “The ‘mute letter’ was the letter that went its way, without a father to guide it. It was the letter that spoken to anybody, without knowing to whom it had to speak, and to whom it had not. The ‘mute’ letter was a letter that spoke too much and endowed anyone at all with the power of speaking.” (Ranciere, 2004: 14)

²² เดอริดา (1992: 37) มองวรรณกรรมในฐานะเป็นสถาบันทางประวัติศาสตร์ที่มีธรรมเนียมและกฎเกณฑ์ในตัวเอง อีกทั้ง ยังเป็นสถาบันของการสร้างเรื่องที่ให้อ่านในการกล่าวอะไรก็ได้ โดยไม่แยแสและแทนที่ต่อกฎระเบียบต่าง ๆ แม้กระทั่งสร้างความคลุมเครือให้กับจารีตดั้งเดิมระหว่าง

เป็นรอยแยกทางประวัติศาสตร์ ไม่ต่างกับ การกำเนิดขององค์ประธาน ที่เพิ่งเกิดมาเพียงไม่นานดังที่ฟูโกต์กล่าวถึง²³

ที่สำคัญคือ ทันทิที่เขียนเสร็จสิ้น ยังเป็นดังที่ฟูโกต์ (1977a: 105) เสริมไว้คือ “มันไม่เพียงพอที่จะยืนยันเพียงบอกถึงการไม่ปรากฏตัวของผู้เขียน เพราะเรายังเหลือพื้นที่ที่ว่างเปล่า ที่เหลือจากการไม่ปรากฏตัวนั้น นำมาซึ่ง การกระจายของช่องว่างต่าง ๆ และรอยแยกต่าง ๆ (beaches) และการเฝ้ามองการเปิดเผยขึ้นของการไม่ปรากฏตัวดังกล่าว” ตัวอย่างจากนวนิยายของบัลซาค (Balzac) น่าจะชัดเจนที่สุด สำหรับพื้นที่ที่ว่างเปล่าและการเฝ้ามอง ที่ชื่อ “กระทำการ” อยู่เวอร์นิค (Veronique) ตัวละครเอกในเรื่อง ได้อ่านนวนิยายดังกล่าว พร้อมกับถูกสร้างความหมายจากตัวบทให้กับชีวิตทางสังคมของตนเอง กล่าวแบบเดอลูซและโกตตารีคือ นวนิยายได้แปรรูปสภาวะเธอ²⁴

กระบวนการทำให้เป็นปัญหา (problematization) จึงเป็นเรื่อง “ความเป็นอิสระจิต” ตามที่สำนักปรากฏการณ์วิทยากล่าวถึง กับ “ความเป็นอิสระวรรณกรรม” ในแง่นี้วรรณกรรมไม่ได้บังคับและไม่ได้อาศัยอำนาจเจียบให้เราต้องอ่าน หากแต่เรา เข้าไปอ่านและหลงใหล/ไขว่ไขว่ในอำนาจเจียบ ทั้ง ๆ ที่เรา (อาจ) ไม่สมควรต้องไปอ่าน เมื่อเป็นเช่นนั้น ความเป็นอิสระของวรรณกรรม จึงนำมาซึ่งความไม่เป็นอิสระของจิตและขององค์ประธาน ที่สำคัญ กรณีดังกล่าว ยังเป็นการตอกย้ำ

ธรรมชาติกับสถาบัน ธรรมชาติกับกฎหมายประเพณี และธรรมชาติกับประวัติศาสตร์ ความหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกับรองซีแยร์ (p.12) ที่ชี้ว่า วรรณกรรมถูกตะหนักในฐานะที่มีรูปแบบทางประวัติศาสตร์(historical mode) ของสิ่งที่ปรากฏได้(visibility) ของการเขียน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบของความหมายของคำต่างๆและระบบของสิ่งที่ปรากฏได้ของสิ่งต่างๆ

²³ เช่นเดียวกับที่ฟูโกต์กล่าวในบทนำหนังสือ The Order of Things. ไว้ว่า “มนุษย์เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาไม่ถึง 2 ศตวรรษ โดยมนุษย์เป็นวิธีร้อยแบบใหม่ในความรู้ของเรา และมนุษย์จะหายไปทันทีอีกครั้งเมื่อความรู้ค้นพบรูปแบบใหม่” xxiii, 1970

²⁴ การกล่าวเช่นนี้คงไม่ผิดนัก เพราะการแปรรูปสภาวะสำหรับเดอลูซและโกตตารี เป็นการส่งผลที่ต่อเนื่องทั้ง การกระทำ (action)และ ความรู้สึก(passion) (Deleuze & Guattari, 1987: 80)

อย่างชัดเจนว่า “ประสบการณ์” ขององค์กรประธานไม่ได้ใส่ชื่อบริสุทธิ์ แต่ประสบการณ์ขององค์กรประธานถูกเคลือบไว้โดยการโยนโยนของสัญญาต่าง ๆ ที่ประกอบสร้างขึ้นและผลิตความหมายอย่างไม่รู้จบ ประสบการณ์จึงเป็นเรื่องของความกระจัดกระจาย/ไม่ต่อเนื่อง ไม่ได้มีเอกภาพอย่างที่เราเข้าใจกันและประสบการณ์ที่กระจัดกระจายจึงง่ายต่อการทำงานของวรรณกรรมในการเข้าไปจัดระบบระเบียบการมองโลกขององค์กรประธาน ในที่นี้ คำถามที่น่าสนใจ จึงเปลี่ยนไปจากที่ เวิร์นดิครับรู้เกี่ยวกับหนังสือกลายเป็นหนังสือคิดอย่างไรและพูดอย่างไรกับเวิร์นดิครมากกว่า

การสลับขั้วระหว่างระบบการใช้เสียง (phonocentrism) การเขียน (writing) และ การใช้อุปมาอุปมัย

นอกจาก การกล่าวถึงการเขียนที่ไม่จำเป็นต้องอิงบริบทที่มีอยู่ และ การเขียนไม่จำเป็นต้องอิงเจตนา/ความตั้งใจใดๆของผู้เขียน อีกทั้ง การเขียนยังสามารถเป็นการเติมเต็ม(supplement) ให้แก่ การปรากฏอยู่ (presence) โดยผู้เขียนยังต้องการชี้ให้เห็นถึงอีกมุมมองหนึ่งที่เดอริดาชี้ให้เห็นที่น่าเราใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะเดอริดาก้าวกระโดดไปอีกขั้น เพื่อที่จะเปิดเผยให้เห็นถึง “การเขียน” ในฐานะ เป็นสิ่งที่ถูกกดทับในระบบการแยกคู่ตรงข้ามระหว่าง ระบบการใช้เสียง (phonocentrism) และการเขียน โดยประวัติศาสตร์ของยุโรปให้ความสำคัญกับสิ่งแรกมากกว่าการมองระบบภาษาในประวัติศาสตร์ยุโรป มองว่า การเขียนเป็นเพียงเครื่องมือรองรับหรือเป็นเพียงเทคนิคให้ภาษาพูดดำเนินไปได้ เพราะความเชื่อเรื่องระบบเสียงเป็นเรื่องสำคัญ เป็นผลมาจากความเชื่อเรื่องความชัดเจนของภาษาและสิ่งที่เรีกรวม ๆ ว่า การคงอยู่ของความเป็นเหตุผล(logos) ที่ประกอบทั้งสิ่งที่ เป็น ภาววิทยาของอภิปรัชญา ความจริง (truth) การคงอยู่ (being) ความมีเหตุผลและ จิตสำนึกของมนุษย์ โดยระบบคิดเช่นนี้ แตกต่างโดยสิ้นเชิงกับความคิดของเดอลูซกับ โทตตารี (1994:118) ที่มองว่าทุกอย่าง เป็น สภาวะไร้ระเบียบ (chaos)²⁵ มุมมองข้างต้นจึงมองว่า “เสียง” เป็นสิ่งที่มีความใกล้ชิด (proximity) หรือเป็นภาพสะท้อน/ กระจก (reflect/mirror) กับจิต/ความคิดของเรา ซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิด

²⁵ ทั้งคู่ให้ความหมาย “Chaos” ว่า “chaos is an infinite speed of birth and disappearance.” (p.118)

ความหมาย/สร้างความหมาย (เดอริตา, 1976: 11) ไม่ว่าจะเป็นนักปรัชญาตั้งแต่เพลโต อริสโตเติล ที่มองว่า การพูดเป็นสัญลักษณ์ที่มาจากประสบการณ์ทางจิตใจ (mind) และการเขียนเป็นเพียงสัญลักษณ์ให้ภาษาพูด ความคิดดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับนักปรัชญาเช่นรุสโซ (p.17) โดยเดอริตาแย้งว่า การเขียนมาก่อน (precede) ความคิดข้างต้น เพราะการเขียนทำให้ภาษามีความกระจ่างชัด (comprehend) และ เดอริตาประกาศอย่างชัดเจนว่า “ไม่มีสัญลักษณ์ทางภาษามาก่อนการเขียน” (there is no linguistic sign before writing; p.14) ที่สำคัญ เดอริตา กล่าวว่า การเขียนไม่เคยเป็นการเติมเต็ม (supplement) ให้กับภาษาพูด เพราะการเขียนเป็นการกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างและทำให้ทุกอย่าง “มีความเป็นไปได้” ไม่ต่างกับโปรแกรม (program) ที่วาง/กำหนด ทุกสิ่งทุกอย่างไว้แล้ว (p.9) ในที่นี้ ความคิดเรื่องการคงอยู่ของความเป็นเหตุผล (logos) ทั้งหมด ยังรวมถึง ความคิดเรื่องการคงอยู่ (being) ของไฮเดกเกอร์ (Heidegger) (p.23) ต่างเป็นร่องรอยของความหมายสัญลักษณ์ที่ถูกกำหนดให้เป็น (determined signified trace) โดยการเขียนทั้งสิ้น ทั้งนี้ที่เดอริตา (p.9) ชี้ว่า การเขียนเป็นการกำหนดที่ไม่ใช่แค่เรื่องของรูปร่างภายนอก แต่ยังคงกำหนดทำให้ทุกอย่างมีความเป็นไปได้²⁶ การสลับซ้ำโดยคลี่คลายสิ่งที่เคยถูกกดทับภายใต้หลักความคิดเรื่องการคงอยู่ของความเป็นเหตุผล (logos) งานของเดอมาน (De Man ,1978) ยังช่วยตอกย้ำให้เห็นความคลุมเครือในหลักดังกล่าว เพราะการที่นักปรัชญาต่างมีความเชื่อว่าตนเองสามารถจัดการกับความกระจัดกระจายของวาทะทางภาษา และเชื่อว่า ตนเองมีเหตุผลอย่างยิ่งโดยสามารถจัดการ/ควบคุมการใช้อุปมาอุปมัยได้เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายทางญาณวิทยา (epistemological damage) อย่างไรก็ตาม เดอริตา (1982: 270) ชี้ว่านักปรัชญาตั้งแต่ยุคกรีก เป็นต้นมา ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้อุปมาอุปมัยได้ หรือ อุปมาอุปมัย

²⁶ โปรดพิจารณาต้นฉบับภาษาอังกฤษทั้งหมดดังนี้ “Now we tend to say “writing” for all that and more: to designate not only the physical gestures of literal pictographic or ideographic inscription, but also the totality of what makes it possible; and also, beyond the signifying face itself. And thus we say “writing” for all that gives rise to an inscription in general, whether it is literal or not and even if what it distributes in space is alien to the order of the voice: cinematography, choreography, of course, but also pictorial, music, sculptural “writing”. (p.9)

เป็นการเบี่ยงเบนที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (inevitable detour) / เป็นเรื่องที่กำหนดไม่ได้ (undecidability) และเดอมาแน (p.212) ชี้ว่า การใช้อุปมาอุปมัย เป็นเพราะความพยายามที่จะก่อกวนการเคลื่อนที่ของไวยากรณ์ที่ไม่สามารถจัดการได้ หรือที่คลุมเครือ/ไม่ชัดเจน ให้ไปอยู่ในสิ่งที่วิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางเทววิทยา รวมถึงที่เดอริดา (1976:15) ชี้ให้เห็นถึง “หนังสือของธรรมชาติ” (the book of nature) และ “การเขียนของพระเจ้า” (God’s writing) เป็นต้น หรือตัวอย่างชัดเจนที่เดอมาแนรื้อสร้าง (deconstruct) จอห์น ล็อก ที่ใช้คำอุปมาอุปมัยในภาคผสม (mixed mode) คอลดิลลีย์ที่ใช้คำว่า “นามธรรม” รวมถึง คานท์ที่ใช้คำว่า “บางที” (perhaps) ฯลฯ ดังนั้น นักปรัชญาเหล่านี้ต่าง “ตกเป็นเหยื่อ” ในงานเขียนของตนเองทั้งสิ้น

หากเรากล่าวแบบเดอลูซกับโกลตาเรีย การใช้อุปมาอุปมัยเป็นความสามารถจัดการกับการเคลื่อนที่ของไรโซมมันเอง และการใช้อุปมาอุปมัยเป็นเพียงผลกระทบของภาษาทางอ้อม (indirect) โดยนักคิดหลังโครงสร้างนิยมเช่นพวกเขา ไม่เชื่อเรื่องการดำรงอยู่หรือการมีภาษาทางตรงอยู่แล้ว โดยทั้งคู่ (1987: 76) กล่าวว่า ภาษาแรกเริ่ม (first language) ต่างเป็นภาษาทางอ้อมทั้งสิ้น ซึ่งการคิดเช่นนี้ ถือว่าเป็นการสลายความแน่นอน และสลายการแยกคู่ตรงข้ามที่ทำให้เกิดความชัดเจนของภาษาอย่างสิ้นเชิง

ความน่าสนใจที่จำเป็นต้องกล่าวในที่นี้คือลักษณะของการรื้อสร้าง (deconstruction) เพราะเดอริดา (1982: 329) ชี้ว่าการรื้อสร้างเป็นภาคปฏิบัติการของการทำให้การแยกคู่ตรงข้ามสั่นคลอน (overturning) และการเข้าไปแทนที่ (displacement) ให้กับสิ่งที่ถูกกดทับ รวมถึง เราต้องทำด้วยความรอบคอบเพื่อชี้ให้เห็นถึงรอยแยก (crevice) ที่รายล้อมอยู่ในการแยกคู่ดังกล่าว (1976:14) ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การเคลื่อนที่ต่าง ๆ ของการรื้อสร้างไม่ได้เป็นการทำลายโครงสร้างใด ๆ จากภายนอก แต่เป็นการจัดการภายในโครงสร้างนั้น ๆ ด้วยวิธีที่แน่นอน (certain way) เพราะเราไม่ได้แยกสิ่งต่าง ๆ ออกมา แต่เป็นการปล่อยให้ผู้เขียนตกเป็นเหยื่อในงานเขียนของตนเอง (fall prey to its own work) (1976: 24) โดยส่วนตัวผู้เขียนเห็นว่า ในวงการวิชาการไทยร่วมสมัย มักใช้คำว่า การรื้อสร้างฟุ่มเฟือยค่อนข้างมาก แต่ผิดแผกจากความหมายที่เดอริดากล่าวไว้ เพราะเรามักจะไปรื้อสร้างโดยแยกตัวเรา

ออกมาภายนอกจากตัวบท และทำให้ผู้เขียนตัวบทนั้น ตกเป็นเหยื่อจากการวิพากษ์ของเรามากกว่าที่จะทำให้เขตกเป็นเหยื่อในงานเขียนของตนเอง

บทสรุป

บทความดังกล่าวเป็นการประกอบสร้างสัญญาที่หลากหลายนำมาจัดระบบระเบียบ ซึ่งเป็นการกระทำความรุนแรงต่อนักคิดทั้งหมดที่หยิบยกมา โดยผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึง การสนทนาใน 4 ประเด็นหลักของภาษาเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การมุ่งหวังให้เกิดการกระทำ, เจตนา/ความตั้งใจที่แท้จริงของผู้สื่อสาร, การใช้ กฎเกณฑ์ของภาษา และ ความสัมพันธ์กับบริบท รวมถึง ชี้ให้เห็นถึง การสลัดข้อจำกัดของการเขียนที่ถูกกดทับในระบบการใช้เสียงเป็นสำคัญ และการใช้ภาษาที่ไม่สามารถสกัดอุปมาอุปมัยได้ เช่นที่ผู้เขียนกล่าวถึงปัญหาสถานะภาพความเป็นปัจเจกชนของผู้เขียนไว้ในบทนำ ผู้เขียนจึงย้ำว่า บทความนี้ ห่างไกลจากการอ้างความเป็นอภิสิทธิ์ (privilege) ของตนเอง²⁷ เพราะผู้เขียนเป็นเพียง “หน้าที่-ผู้เขียน” (author function) ที่ทำการฉายภาพ (projection) ให้ญาณวิทยาที่ถูกปกปิดได้ออกมารายรำหรือเป็นเพียงผู้สร้างความเป็นไปได้/จัดเตรียมสถานที่ ให้กับการร่ายรำดังกล่าว ทั้งนี้ พูโกต์(1977a:114) เคยกล่าวว่า หนังสือของมาร์กซและฟรอยด์ว่าต่างเป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์ของ “ความเป็นไปได้” ที่ไม่มีที่สิ้นสุดของวาทกรรมในยุคพวกเขาเอง ทั้งสองคนหาได้คิดริเริ่มแนวคิดของพวกเขาเองแต่อย่างใด เช่นกัน บทความนี้ผู้เขียนจึงเป็น “หน้าที่-ผู้เขียน” เท่านั้น

ท้ายที่สุดนี้ เดอริดา (1982: 328) เคยกล่าวถึงการเซ็นชื่อว่าเป็นการชี้ให้เห็นถึงการเคยปรากฏตัวของผู้เขียน และไม่ว่าในอนาคต ใครจะมาก่ออ่านตัวบทย่อมรู้ถึง การเคยปรากฏตัวของผู้เขียน อีกทั้ง การเซ็นชื่อเป็นรูปแบบที่ทำให้เหมือนเดิมและซ้ำ ๆ กัน ในทำนองเดียวกัน บทความนี้ได้สร้าง “ความเป็นไปได้”

²⁷ พูโกต์เคยกล่าวว่า ความคิดเรื่องผู้เขียนสร้างความเป็นอภิสิทธิ์ (privilege) ของกระบวนการเป็นปัจเจกบุคคลในประวัติศาสตร์ของความคิด ความรู้ วรรณกรรมปรัชญาและวิทยาศาสตร์ (Foucault, 1977a: 101)

ให้กับญาณวิทยาที่มีอยู่และการเซ็นส์ซ็อกก็ทำให้ “หน้าที่-ผู้เขียน” มี “ความเป็นไปได้” เช่นกัน

ศิริ

เอกสารอ้างอิง

- Austin, J. (1961). **A Plea for Excuses**. In *Philosophy Papers*. Oxford: Oxford University Press.
- Connolly, W. (1983). **The terms of political discourse**. Oxford: Martin Robertson.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). **A thousand Plateaus, Capitalism and Schizophrenia**. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1994). **What is Philosophy?** New York: Columbia University Press.
- De Man, P. (1978). **The Epistemology of Metaphor**. In M. J. Shapiro. (1984). *Language and Politics*. New York: New York University Press.
- Derrida, J. (1976). **Of Grammatology**. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Derrida, J. (1982). **Margins of Philosophy**. Sussex: The Harvester Press.
- Derrida, J. (1992). **Acts of Literature**. New York: Routledge.
- Edelman , M. (1977). **The political language of the helping professions**. In M. J. Shapiro. (1984). *Language and Politics*. New York: New York University Press.
- Fish, S. (1978). **Normal Circumstances, Literal Language, Direct Speech Acts, the Ordinary, the Everyday, the Obvious, What goes without saying and Others special case**. *Critical Inquiry*, 4(4), 625-644.

- Foucault, M. (1970). **The order of discourse**. In R. Young. (Ed.) *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader*. Boston: Routledge and Keegan Pual.
- Foucault, M. (1977a). **What is an Author?** In *The Foucault Reader*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1977b). **Two Lectures**. in *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-1977* . New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1979). **Omnes et singulatim**: Toward a Critique of Political Reason. In J. D.
- Faubion, & R. Hurley. (2002). **Power**. New York: New Press.
- Foucault, M. (1982). **The Subject and Power**. In J. D. Faubion, & R. Hurley. (2002). **Power**. New York: New Press.
- Pocock, J.G.A. (1973). **Verbalizing the political act**: Toward a politics of speech. In M. Shapiro. (1984). *Language and Politics*. New York: New York University Press.
- Ranciere, J. (1999). **Disagreement: Politics and Philosophy**. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ranciere, J. (2004). **The Politics of literature**. *Substance* ,33(1) ,10-24.
- Satha-Anand, C. (2006). **The Silence of the Bullet Monument: Violence and “Truth” Management**, Dusu Nyor 1948, and Kru-ze 2004. *Critical Asian Studies*, 38(1), 11-37.
- Shapiro, M. J. (1984). **Language and Politics**. New York: New York University Press.
- White, J. B. (1987). **Thinking about our language**. *The Yale Law Journal*, 96(8), 1960-83.